

i „Othello“

IA“ LAVAL

oogia on edasi arendanud seda seisukohta ja on põhjistanud ükise tekstilise analüüsiga, kuivõrd ning tõelist Shakespeare'i moonutatav tõlgitus, mida populariseerivad kuldavad.

„Othello“ on nõukogude teatris petalduse tragöödia. Siin pole lähustanahalise mauri ja tema isiku tõlgitsemisest, vaid nõukogude ad ning näitlejad on tahtnud Othello eelkõige inimest. Selakorda ei saa teda käsitleda vähikondade ja eraldi nendest inikelle hulgas ta liigub. Me tun-„Othello“ taustana feodaalajastu varase kapitalismi sissetungi. Me iin kalgisüdamlikke ja omakasu aid Veneetsia senatoreid ning meile avaneb tragöödia kestel Jago kui oma kaasajast mürgitase roiskunud pale. Shakespeare ei võinud jätta kajastamata iseerimata ühiskonda, milles võivõigivald ja mis andis eluõigust listele inimestele. Selle ühiskon- al selgub meile Othello tõeline neb, mida Shakespeare on taht- tragöödiaga ütelda. Shakespea- linud Othello mustanahalisena lepärast, et demonstreerida ras- nevusi, vaid ta tahtis kinnitada, e väärtust ei saa hinnata pärit- l. Shakespeare tahtis näidata mauri ja teda ümbritseva kesk- standamisega valgete võimu- ng valgete jagode alatus.

iseloostustab tema suur ar- inimese vastu ning tema usaldus. Olles ise aus ning ähtudes sellest, et „inimene ma, mis näib“, ei oska Othello ng osavat Jagot läbi näha. Ot- dab Jagot kui ausat inimest, sõpra. Tilk tilga haaval süstib

Jago Othellosse märki, mis viib teda pet- tumuseni Desdemonas. Othello ei pettu üksnes Desdemonas kui naise, vaid kui inimeses. Othello leiab, et inimesel, kes nii alatult on käitunud kui Desdemona, pole õigust elada. Othello surmab Desdemona selleks, et hävitada kurja. Ta tapab Desdemonat teadlikult kui inimene, kes on tõusnud võitlejaks aususe ning õigluse nimel. Sellisena ületab Othello kaugelt isiklike tunnete piiri. Tema ku- jus avaldub meile elutunnetus, mis astub vastu niihästi Veneetsia võimukandjate kui Jago ellusuhtumisele. „Othello“ kas- vab nõukogude laval tragöödiaks, mis kõneleb meile võitlusest kahe su- guse elutunnetuse vahel.

Kui Othello veendub tragöödia lõpul, et Desdemona oli süütu, siis valdab teda seoses kurbusega ühtlasi kergendus, va- lupisaratega liituvad rõõmupisarad: Ot- hello usk inimesesse jäi võitjaks. Ühis- konnas, mis sigitab jagosid ja kus pere- meheteab vägivald ning võimuahnus, on aus ja „suure südamega“ Othello mää- ratud paratamatule hukkamisele. Tun- netades kaasaegses ühiskonnas valitsevat alatust ning ebaõiglust, leiab Othello, et „surm on õnn“. Mitte must Othello ei ole Desdemonat surmajaks, vaid see on valge Jago ja mitte seepärast ei lähe Ot- hello surma, et ta ei suuda oma valu kanda, vaid seepärast, et tema aususel ja tema armastusel inimese vastu pole ruumi kaasaegses ühiskonnas. Othello sügav usk ning kiindumus inimesesse ongi see, mis seob nii tihedalt nõukogude teatrikülastajat „Othelloga“. Jago kuju kutsus meis samaaegselt esile ägeda põl- guse selle ühiskonna vastu, mis sünnitas jagosid ja õpetas inimesi hindama naha- värvuse järgi.

„Othello“, nii nagu me teda näeme RT „Estonia“ laval, annab selge vastuse, et siin pole tegemist armukadeduse-tragöö- diaga. Võrreldes nende „Othello“ lavas- tustega, mida andis meie kodanlik lava, sisaldab käesolev lavastus terve rea neid elemente, mida me võime alla kriipsuta- da kui uusi jooni. Need uued jooned määravad olulise edasiminekuna „Othello“ lavastamise ja ei tähenda tegelikult mi-

dagi muud, kui lähenemist Shakespeare'i tõelisele sisu tunnetamisele.

Suure ning tänuväärse töö on eelkõige ära teinud Andres Särev „Othello“ lavas- tajana. Hoolikalt teostatud analüüs ja üksikasjaline tutvumine nõukogude sha- kespeareoloogia seisukohtadega, on and- nud lavastusele tugeva ning õige aluse. Lavastaja ei lähtunud üksikute kujudest, vaid tragöödia ühiskondlik-ajaloolisest taustast. Selle tagajärjeks oli, et kujud ei olnud joonistatud üksnes individuaal- sete joontega, vaid et iga kuju tuli la- vale koos sellega, mis oli iseloostulik ning tüüpiline tolleaegsele ühiskonnale. Märkimisväärtuks näitena ja lavas- tuse raames antud parima saavutusena Ants Eskola Jagot.

A. Eskola tõlgituse suureks väärtu- seks on see, et ta astus kindlalt ning ot- sustavalt vastu kõikidele meie kodanliku lava Jagodele ja nende lääne päritoluga eesisaadele. Näitleja ütles otustavalt lah- ti Jago mefistolikust stambist. Eskola Jago polnud sündinud ilmale pool- kuradina ja saatanlikkuse pitsiriga otsa- ees, vaid see oli inimene, kelle südame- tunnustus oli atrofeerunud ühiskonna tin- gimustes, milles ta elas. Jago ei hakka Othello ümber kuduma hukutavaid võrke mitte selleks, et rahuldada oma isiklikku kadedust, vaid seetõttu, et ta tunnetab Othellos inimest, kes on talle vastane nii elutunnetuselt kui moraalilt. Kahe maailmavaate vastamisi põrkamine, mis oli asetatud A. Särevi poolt lavastuse põ- hilliseks teemaks, leidis Jago osas tore- da teostuse. Jälgigem millise sisemise kirg- likkusega ning mõttepingega esitab Jago- Eskola oma monolooge. Me tajume siin orseselt Jago mõtteid. Märkimisväärtuks monoloogis „Nii saab mu narr mul ikka rahakotiks“, niisamuti Jago õpetus Rod- rigole — „Pista raha kottii!“. See, kui- das Jago kõneleb rahast, kinnitab, et Shakespeare pole mitte juhuslikult rõhu- tanud Jago rahaahust, vaid et selle taga peitub oma aja tüüpiline esindaja.

Võiks ütelda, et Eskola Jago tuleb la- vale koos kõigi nende pahedega, mis olid iseloostulikud tema ajale. Veelgi enam — Eskola Jago toob endaga lavale kaasa

väga selge ning kindla elutunnetuse. Sel- list selgust ei näe me aga hoopiski Ve- neetsia võimukandjate kujutamises. Kui- gi lavastaja on õigesti näinud Othello vastuolu Veneetsia valitsevate ringkon- dadega, on selle lavaline edasiandmine jäänud ähmaseks. Eriti kannatab selle all senati-stseen. Pole tunda istungi era- kordsust, sõjaärevust ja õist aega, mis aitab motiveerida senaatorite ja doodži suhtumist Othellosse. Nad põlgavad Ot- hellot, kuid nad on sunnitud temaga hästi läbi saama, kuna ähvardab sõjaoh. Kui sõjaoh on likvideeritud, siis alles selgub nende tegelik suhtumine Othello- se (tema tagandamine). Seegi vajaks la- vastuses märksa selgemat ning põhjenda- tumat esiletõomist (niihästi Veneetsia saatkonna tuleku puhul Küprosele kui viimases pildis). Praeguse esituse juures on Veneetsia võimukandjate hulgas ain- saks kujuks, kelle puhul me saame kõ- nelda ilmekalt väljendatud suhtumisest Othellosse, H. Lauri Brabantio. H. Lauri toob Brabantios teravalt ning veenvalt välja rassivaenulikkuse.

Ühelt poolt Jago oma noorelt kapitalis- milt omandatud joontega, teiselt poolt veel feodaalühiskonna kütkes viibiv Ve- neetsia valitsevate ringkond, see on, mil- lele astub vastu humaansuse ning õiglu- se nimel võitlev Othello. K. Karmil oli siin täita raske ning vastutusrikas osa. K. Karmi tõlgituse hinnatavaks tulemu- seks tuleb pidada seda, et ta suutis anda Othellos sügavalt tundva ning kannatava inimese. Selle tagajärjeks oli, et Karm andis meile metslasest Othello asemel sümpaatselt mõjuva inimese, kelle kannatuste me võisime kaasa elada. See on kõik hinnatavaks saavutuseks Othello in- terpreteerimisel, kuid ometi tuleb meil märkida, et sm. Karm ei tulnud kaasa selle põhilise plaaniga, mille oli andnud lavastaja. „Othello“ jääb praegusel kujul isikutragöödiaks ega kasva üle kahe maa- ilmavaate vastandamiseks. Me usume Othello armastust Desdemonat vastu, usu- me seda, et Othello-Karm ei lakka Des- demonat armastamast ka siis, kui armas- tus on muutunud talle valusaks piinaks (jälgigem näiteks viiendas pildis Othello

repliiki: „... ning ometi: küll on sellest kahju, Jago! — Oo Jago, küll on sellest kahju, Jago!“). See on aga armastus naise vastu, mis ei kasva armastuseks inime- se vastu. Me ei tunneta sm. Karmi loodud kujus „suure südamega“ inimest ega tema tohutut usku inimesse. Kuna Othello usk inimesse ei tulnud välja sm. Karmi esituses, siis selle omakordseks järelduseks oli, et me ei tunnetanud vii- mases pildis Othello võitjaksäämist. Võiks ütelda, et sm. Karm ei too enese- ga lavale kaasa suurehingelist, tarka ning arukat Othello, kelle sõnades ning käi- tumises avaldub kindel elutunnetus.

Teistest osalistest tuleks esile tõsta Aino Talvi Desdemonat. Endine alistuv ning iseseisva mõtlemisvõimeta habras Desdemonat on siin asendatud elujaatava, tahtejõulise ja enesekindla noore naisega. Armastus ning usaldus Othello vastu on sm. Talvi tõlgituses eriti haaravalt eda- si antud viimastes pildides. K. Välbe Emilia puhul tuleks märkida veenvalt esitatud kasvu lihtsameelsest naisest kan- gelannaks. Põhiliselt õigesti joonistatud Cassio kuju, nagu seda tõlgitseb Olev Eskola, vajaks veel süvendamist. Tuleks rohkem tähelepanu suunata Cassio kui Othello parima sõbra iseloostumisele ja põhjendamisele.

Kokkuvõttes võib ütelda, et „Othello“ lavastus on tubliks edasiminekuna tra- göödia lavastamisel, ehkki esitus ei küü- ni veel sellise täiuslikkuse, nagu me tahaksime nõuda. Märkimata ei saa jät- ta käesoleva „Othello“ kunstilise teostu- se üldiselt kõrget taset. Osade üksikasja- lise väljatõotamise ja lavastaja hoolika töö poolest, mida toetasid vastavalt aega hästi iseloostustavad kostüümid (L. Klaus) ja lavakujundus (V. Haas), seisab „Othello“ tunduvalt kõrgemal RT „Esto- nia“ möödunud hooajapoolse lavastustest. Kui publik võtab „Othello“ vastu oht- rate kiiduavaldustega, siis ei kõnele see üksnes armastusest Shakespeare'i vastu, vaid kinnitab samuti seda, et teatrikü- lastajad oskavad hinnata kõrge kunstilise tasemega lavastusi.

K. TAMM